

Forme și formule poetice în literatura română contemporană, consemnate în revista „Astra” din 1970

Prof. univ. dr. Simona ANTOFI
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Centrul interdisciplinar de studii culturale central și sud-est europene

Résumé: *Repère important en ce qui concerne l'évaluation du mouvement des formes littéraires lyriques des années 70, la revue «Astra» propose une série de chroniques littéraires regardant les auteurs et les volumes de poésie considérés, par les critiques littéraires de l'époque, représentatifs.*

Mots-clé: critique littéraire, discours poétique, littérature, mouvement des formes littéraires.

În cadrul numărului al doilea al revistei „Astra”, din anul 1970, - rubrica dedicată Cronicii literare, Voicu Bugariu comentează volumul de poezii al lui Nichita Stănescu, *Laus Ptolemaei*, arătând, mai întâi, continuarea unui demers cognitiv-poetic început cu cele *11 elegii*, și continuat cu *Oul și sfera*. Dacă în primul volum menționat, poetul își construia reperele unei „expresive dialectici negative”, iar în cel de-al doilea, „eliberat de obsesia sistemului” care să explice sau să dea sens universului de semne care este lumea, își permitea un „răgaz liric”, în *Laus Ptolemaei*, meditația asupra cuvintelor care „sunt și nu sunt” „salvează și trădează lucrurile”, iar încercarea de a surprinde realitatea se face cu o tonalitate „șovăitoare, adesea poetul se lasă în mod neașteptat în voia jocului lingvistic, cercetător absorbit deodată de una dintre uneltele sale, studiind-o la infinit, uitându-și intențiile”.

În aceeași rubrică, Voicu Bugariu analizează volumul lui Radu Cârnci, *Iarba verde, acasă*, insistând asupra faptului că discursul poetic în discuție se nutrește din contextul larg cultural care a permis apariția poeziei populare, fără a propune, totuși, o poezie de aceeași factură. Mai precis, acele „elemente perene ale simțirii românești” care se regăsesc în poezia populară românească sunt recontextualizate în „poeme ale iubirii și ale nunții”, cu „ipostaze extreme ale virilității”, pe fundalul ritmurilor cosmice. Dacă „poetul are o viziune a nunții care se extinde în toate regnurile”, întreg volumul poartă un entuziasm poetic corelativ, la nivelul discursului, unei „euforii zeiești” care „aruncă peste toate un văl de diferite culori”.

Dezvoltând o idee importantă cu privire la importanța dialogului despre poezie, desfășurat între literați și criticii literari, rubrica *Colocvii despre poezie* propune un dialog implicit, pe tema *Poetul și timpul*, între Laurențiu Ulici și Dan

Cristea. Cel dintâi distinge între „timpul istoric, social” și „conștiința trecerii perpetue”, așa cum o dețin și o transcriu poezii. Pentru Miron Radu Paraschivescu, de pildă, este vorba despre „sentimentul permanenței umane”, căci „timpul este pentru eul poetic punctul de referință, întregul fără măsură”, poetul fiind una dintre părțile acestuia, iar poezia, „expresia relației dintre întreg și parte”. Pentru Gheorghe Pituț, timpul este „martorul prim al efortului existenței”, cel care dă „impulsul și sensul ciclului vital”. Iar pentru Ștefan Augustin Doinaș, „a cunoaște rațiunea și sensul timpului” înseamnă a cunoaște „sensul istoriei”. Din punctul de vedere al lui Dan Cristea, legătura dintre poet și timp este intrinsecă, căci „a despărți poetul de realitatea și imaginea temporală ține de imposibil, căci înseamnă a-l despărți de ființa lui intimă”. În această ordine de idei, identifică la Cezar Baltag timpul ca „măsură a lucrurilor, cuprinzând în matca lui suma trăirilor”, la Ion Gheorghe, un timp mitic, cu care se poate face legătura prin divinație, un „timp destin”, la Adrian Păunescu, un timp „simțit participativ ca un aer comun și dureros al lumii”.

În continuarea ideilor de mai, sus, în numărul 3 al revistei, Voicu Bugariu comentează, tot în *Cronica literară*, mai multe volume de versuri care dau seamă de direcțiile și formele liricii din epocă. Așa este volumul semnat de Aurelia Batali, intitulat *Balade pentru orele de seară*, în care cronicarul literar identifică un „lirism prudent, pastelat, plin de cuminenie”. Binevenit în contextul unei lirici preponderent masculine, a „revărsărilor tumultuoase”, volumul propune, în prima sa parte, „fine desene ale sentimentului matern”, pentru ca în partea a doua „suavitățile să se convertească în fervoare și în pasiune”. Pe ansamblu, volumul reprezintă „diagrama tulburătoare a descătușării unei reale forțe lirice”.

Lirismul propus de Angela Croitoru, în volumul *Iluminare*, este o „expresie a mirării” corelată stării de „perpetuă euforie, de perpetuă exclamare mirată”. Ilustrând o dimensiune feminină a stării de meditație poetică, volumul conține un exemplu fericit de „lirism tipic feminin, cu excelențele și dificultățile lui”. Ca poet, Matei Călinescu se dovedește, prin volumul *Semn*, păstrător al „caracterului său ponderat și profund”, unit, aici, cu „ușoara melancolie a intelectualului ce consumă mari aventuri intelectuale în bibliotecă”. Rezultă o poezie de „vagi tristeți, de melancolii lipsite de nume, devitalizată cu eleganță”. *Agora*, volumul de versuri al lui George Chirilă, conține un discurs liric cu ritm neregulat, în care „elanurile suprarealiste” se corelează cu o „imagistică decendentă” și, deoarece poetul „iubește cu nesaț cuvintele”, cu un „aer baroc”. În *Tăceri neprimite*, Ion Iuga face, din actul de creație poetică, un instrument de celebrare a „actelor vitale ale existenței omenești”, în contextul unei poetice obsesii a morții. Luptând cu sentimentul morții și cu „propriile negații”, poetul se dovedește a fi „prietenu melancolic și frenetic al pădurilor și al femeilor”. În *Vox Maris*, Nicolae Tăutu asociază „tonul particular, de bocet, al exploziilor subiective”, unei tentative lirice de „recucerire a unor tărâmurii pierdute”. În acest

volum se remarcă, în opinia cronicarului literar, poeziile patriotice „de autentică vibrație” și chiar interesante încercări de „poezie a poeziei”.

În cadrul *Cronicii literare* din numărul patru al revistei, același Voicu Bugariu comentează, sub titlul *Nostalgia coerenței. Ion Lupu: Petrecere cu măști*, volumul de versuri în care identifică mărcile stilistice ale unui „poet obsedat de claritate”, încă tributar modelului liric barbian, printr-o anume „nostalgie a corenței ideale” și prin „tentația sistemului”, dar care reușește să se distingă liric prin „lupta pentru stăpânirea limbajului, a lumii infinite a acestuia”. Mai precis, ceea ce îl distinge pe Ion Lupu este, în opinia cronicarului literar, faptul că „pare fascinat de mișcarea obiectelor spre cuvinte, de puterea pe care, apoi, cuvintele o exercită asupra foștilor lor stăpâni concreți”. În acest context, titlul volumului implică o simbolică petrecere văzută ca „model propus al realității” și ca ansamblu al etapelor „chinuitoare ale drumului spre acest model”, care aspiră să dea o nouă coerență, prin cuvinte, universului.

Rubrica *Interpretări de poezie* găzduiește, în numărul cinci al „Astreii”, sub semnătura lui Ion Budescu, analize ale unor volume de versuri recent apărute. Cartea lui Aurel Ghurghianu, *Strada vântului*, subsumează o serie de motive poetice precum „marea, copacii, odaia, iarba, forfota străzii” profilului unui creator „contemplativ, cu suflet sensibil, pentru care poezia e vehicol sortit să poarte din orice parte ecouri ale vieții”. Volumul lui Anghel Dumbrăveanu, *Oase de corăbii*, propune un „amplu poem marin” în care atitudinea lirică dominantă – „foamea de orizonturi” – se corelează muzicalității aparte a versurilor, dătătoare de „vibrație muzicală mai adâncă, prelungită de o melancolie blândă, vag crepusculară”. Tot aici, este prezentat și volumul lui Florin Mugur, *Destinele intermediare*, a cărei miză este de „a figura o dramă întoarsă spre expresia intelectuaalizată” – „neliniștită din convingerea inadecvării verbului la mișcarea fluidă a gândului”. Tensiunea poetică rezultă, în acest caz, din raportul concurențial dintre ideea poetică, ce „nu poate deveni suverană decât prin sclavia cuvântului”, și limbaj, care „își revendică dreptul la suveranitate”.

Rubrica *Interpretări de proză. Interpretări de poezie* conține, în numărul 6 al revistei, comentarii semnate de Mircea Iorgulescu la 5 volume recent publicate, începând cu acela datorat Maiei Belciu – *A XI-a Poruncă*. După un debut considerat „excepțional”, de către cronicarul literar, cu romanul *Blana de focă*, Maia Belciu dezamăgește prin „aerul epatant, de etalare voită și țipător-provocatoare” al scriiturii, prin asocierea perspectivei feminine de coloratură bengesciană cu o serie de „vicii de construcție” a romanului, precum „abuzul de false străluciri, și de bizarerii regizate” și „episoade ieftin cancaniere

Paul Antim prezintă volumul de versuri al lui Gheorghe Grigurcu, *Trei nori*, în care identifică, drept principală caracteristică, o „nostalgie a originarului, a primordialului, a acelei stări edenice când lumea nu avea nevoie de intermediul cuvintelor pentru a căpăta dreptul de a exista”. □ Tot în această rubrică, Paul

Antim prezintă și volumul de poeme al lui Horia Zilieru, *Iarnă erotică*, semnalând iubirea de cuvinte a scriitorului ca fiind responsabilă pentru o „caracteristică a acestei poezii cantabile, în care rara bogăție verbală tinde uneori să se autoanuleze și să se constituie într-o melopee pură, translingvistică”.

Voicu Bugariu comentează, la *Cronica literară*, volumul de studii al lui Nicolae Balotă, *Euphorion*, identificând, mai întâi, datele esențiale ale structurii spirituale a criticului literar – „spirit ordonator, ce abordează o realitate neordonabilă”, cea a literaturii, cu predilecție pentru „opere socotite fundamentale”. Selectiv, autorul reține o serie de capodopere din trecutul și din prezentul literar, rod al activității creatoare a câtorva „creatori exemplari” pentru „poetizarea actului poetic, pentru aspirația spre absolut”, înțeles la modul mitic, „sau pentru ilustrarea ideii de refacere perpetuă a universului liric, ca transformare a eschatologiei în cosmogonie”. Interesat de „condiția poeziei și a poetului modern”, Nicolae Balotă utilizează instrumentarul criticii hermeneutice, cu două direcții de analiză. Pe de o parte, este vorba despre „referirile de natură strict stetică”, care permit identificarea unor caracteristici dominante ale liricii moderne, cum ar fi „propensiunea cosmogonică, manifestată, adeseori, prin regresivitatea la originile mitice simțite ca model uman”, „încrederea nemărginită în realitatea activă a limbajului” și „caracterul esențial absolut al poeziei”. Pe de altă parte, eseistul propune și o perspectivă antropologică asupra literaturii, abordând poezia ca pe o „taumaturgie nu numai în sine, ci și ca metaforă a posibilităților infinite ale omului”. Pe ansamblu, volumul se constituie într-o pledoarie pentru autonomia esteticului și, „refuzând să discute efemeride”, își asumă riscul de a pierde, la un moment dat, legătura cu „realitatea concretă a literaturii” epocii.

Rubrica *Interpretări de poezie* din numărul al șaptelea al revistei conține comentarii asupra unor volume de versuri semnate de Ion Drăgănoiu și Nina Cassian, realizate de Ion Munteanu, respectiv de Nicolae Moțoc și Dan Laurențiu, semnate de R. Mirel. Volumul *Aproape sonete*, al lui Ion Drăgănoiu, se constituie în jurul simbolisticii poetice a drumului, în sensul îndepărtării voite a poetului - aflat în căutare de semnificații ascunse ale elementelor care compun lumea - de realitatea palpabilă, și în sensul unui traseu imaginar al cărui scop este constituirea universului ca ansamblu format din „elementele acestei călătorii fantastice, problematica descoperirii constituind substanța multora dintre poeme”.

Volumul Ninei Cassian, *Ambitus*, rod al actului de creație performant de un „spirit poetic elevat”, este o invitație, adresată cititorului, de a contempla „vitrina” în care componentele lumii se reorganizează ca „machetă de univers intim”. □ În volumul *Ceasul umbrei*, semnat de Nicolae Moțoc, recenzentul, R. Mirel, identifică cele două motive recurente ale poemelor, care interferează constant: „perspectiva spațiului și continua devenire fenomenală”. Din păcate,

însă, constată recenzentul, aceste poezii nu rezistă în absența implicării directe a cititorului, căci, pentru a nu se „confunda cu simple încrustații în piatră sau cu un mesaj ostentativ cifrat”, „poemele acestui volum simt permanent nevoia respirației calde a cititorului”.

Tot R. Mirel prezintă și volumul de versuri *Călătorie de seară*, al lui Dan Laurențiu, în care ecouri lirice blagiene coexistă cu „dramatismul realizat prin întrebările expuse pe un ton calm, ușor refulat”, pus pe seama unui erou liric care, într-o „ambianță nocturnă, somnolentă”, se lasă „cutureierat de presimțiri stranii”.

Sub denumirea *Valorile literare ale unui sfert de secol*, Paul Antim interviuează, în numărul 8 al revistei, un număr de patru critici literari reprezentativi ai epocii, cu privire la relevanța și amploarea fenomenului literar românesc, menit, în conformitate cu ideologia partidului unic, să sprijine politica acestuia. Primul dintre cei intervievați, Nicolae Balotă, crede că, la nivelul discursului poetic, s-a câștigat „o mai amplă deschidere a Poeziei spre trecutul ei, spre marile experiențe moderne, spre realitățile istorice și morale ale timpului”, datorită atât generației pe care o numește a „poetilor orfici” – Arghezi, Blaga, Bacovia, Voiculescu, Barbu, cât și datorită poetilor actuali, pentru care cei dintâi sunt adevărați maeștri spirituali. Comparativ cu mișcările temporare, dacă nu cumva inconsistente, ale formelor poetice pe plan european – avangardele, „poesia nova” – post-avangardistă, „manifestările epigonice” precum neodadaismul, lettrismul, neosuprarealismul, în lirica românească se înregistrează importante mutații de perspectivă cu privire la „ființa poetică” și la funcțiile „verbului poetic”. În acest context, afirmă Balotă, „îngrijorările care se manifestă uneori în critica noastră privind încifrarea, ezoterismul, hermetismul poeziei nu sunt legitime. Poezia autentică comunică și se comunică pe sine”.

Intervievat, la rândul său, Adrian Marino propune reluarea deschisă a „legăturilor cu totalitatea tradițiilor pozitive ale criticii literare românești”, reprezentate de Titu Maiorescu, Gherea, Ibrăileanu și Lovinescu, și „restituirea criticii literare a obiectului său esențial, metodelor și funcțiilor sale specifice, prin înlăturarea falselor obstacole, derutări și dogmatisme”. Remarcă, apoi, faptul că numărul redus al sintezelor critice valoroase împiedică, deocamdată, un dialog susținut, de egalitate valorică, cu spațiul european, spre care, însă, trebuie să se tindă. În ceea ce privește rolul criticii literare, aceasta a funcționat, o vreme, doar ca „rezonator și comentator al unor orientări literare”, pentru ca, apoi, unii critici, atât din generația „medie” cât și din cea tânără, să încerce „să impună o ierarhie de valori”, inclusiv prin practicarea de noi tipuri de discurs critic – cronică literară, anchete și dialoguri literare.

Al treilea interviuevat, istoricul literar Alexandru Piru, propune, ca secvențe care să stea la baza unor posibile capitole ale unei istorii a literaturii române actuale, structuri de tip *Panorama literaturii române a anilor 1940* –

1950, realizată de el însuși. Aceste capitole ar prelua, în opinia sa, și folosi relevanța grupării scriitorilor pe generații de creație, în cea vârstnică intrând Arghezi, Blaga, Philippide, Vinea, Sadoveanu, Camil Petrescu și G. Călinescu, iar în cea mijlocie, Beniuc, Stelaru, Zaharia Stancu, Horia Lovinescu ș.a.

Gherghinescu Vania semnează *Cronica literară* din numărul al doisprezecelea al revistei, în care analizează volumele de versuri ale poezilor Traian Iancu – *Dragostele mele*, și Ion Trandafir – *Anotimp tăcând*. Apreciind situarea celui dintâi în afara tentației și a „flagelului experimentelor contorsionate”, cronicarul literar afirmă că poezia lui Traian Iancu „crește, sănătos, din rădăcinile pământului românesc și cântă, cu dragoste, omul și acest pământ”, tematica pentru care optează corespunzând pe deplin comandamentelor ideologice ale epocii – „bogățiile sufletului popular, eroisme de azi și de totdeauna”, „forța organizată a tuturor victoriilor contemporane”. Versurile lui Ion Trandafir reprezintă, în opinia cronicarului literar, un „exemplu strălucit de influențe roditoare” pe filieră argheziană și barbiană, deși realizările realmente notabile ale volumului sunt puține, și, după lectura acestuia, cititorul poate constata că „nu a reținut prea multe poeme”.

Articolul *Doi poeți: Horia Zilieru și George Alboiu*, semnat de Ion Vasilescu, identifică, mai întâi, elementele comune ale discursurilor lirice, respectiv „sondarea creatoare a mitului, a simbolisticii populare”. În volumul *Iarnă erotică*, Horia Zilieru confirmă așteptările create de volumele anterioare – *Fluieraș*, *Florile cornului tânăr*, *Orfeu îndrăgostit* și *Alcor* – în sensul că „și-a monocordat glasul, l-a obișnuit cu cantabilitatea expresă, rafinându-i tonurile” și „adâncindu-i timbrul”. Asimilând dragostea cu un „element profund al existenței”, Horia Zilieru asociază perspectiva filosofică a unui clasic ce a „preluat modelul echilibrului în viață, al consumării plenare a existenței” cu „vigoarea metaforei erotice” preluate din „transfigurarea legendar – folclorică a iubirii”. Tocmai de aceea, conchide cronicarul literar, volumul propune o „dezbateră lirică despre un eros abstractizat, depersonalizat de pasiune, un eros lucid, dar cu atât mai strălucitor și mai atractiv”. Volumul lui George Alboiu, intitulat *Cel pierdut*, asociază elemente preluate din folclor cu imaginea Bărăganului, o câmpie a „fetelor morgane și a elementelor fantasmagorice” și reflectă, astfel, setea de „orizonturi deschise” a omului de stepă, care „respiră prin toată ființa tărâmul de obârșie”. În acest cadru, eroul liric exprimă nevoia de a „prinde esențele” și de a le „remitiza”. Instrumente ale căutării lirice, bocetul și descântecul, propun o „resimbolizare filosofică a conștiinței raportului dintre a fi și neființă”, cel dintâi, și „despărțirea de matcă” a „celui pierdut”.

O panoramă, așadar, relevantă pentru întreaga mișcare a formelor literare lirice a anilor 70 văzută prin prisma vie a cititorilor avizați de poezie și a uneia dintre cele mai importante reviste literare și culturale a epoc

Bibliografie:

Ifrim, Nicoleta, *History and Identity in Post-Totalitarian Memoir Writing in Romanian*, CLCWeb: Comparative Literature and Culture (ISSN 1481-4374) <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/>, nr. 16.1 / March 2014, Purdue University Press, <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol16/iss1/11/>, Accession Number WOS:000333326200011